

بررسی نگرش های مختلف نسبت به راهنمایی و مشاوره در مدارس

سجاد رخشانی مند

دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهیدمطهری زاهدان، زاهدان، ایران.
pnivans989@gmail.com

سجاد سراوانی

دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهیدمطهری زاهدان، زاهدان، ایران.
Sssajjad2002@gmail.com

سعید سراوانی

دانشجوی دکتری مهندسی مکانیک - طراحی کاربردی - دینامیک، کنترل و ارتعاشات دانشگاه شهید رجایی تهران، تهران، ایران.
saravanisaeid144@gmail.com

سودابه ناروئی

کارشناسی ارشد مهندسی معماری دانشگاه شهید رجایی تهران، تهران، ایران.
Architectteach@gmail.com

1

چکیده

در دنیای پیچیده متمدن امروزی، هیچ کس بی نیاز از راهنمایی نیست. در جامعه کنونی که انسان ها با انواع استرس های شغلی و اضطراب های متعددی از جمله، مشکلات تحصیلی، مسکن، ازدواج، اشتغال و انواع رفتارهای غیرطبیعی مواجه هستند، باید پیاموند که چگونه با این عوامل متعددی که گریبانگیر آنان است، کنار بیایند و با شناخت بیشتر، رفتارهای خود را مطابق با الگوها و هنجارهای اجتماعی تطبیق دهند تا بتوانند با دیگران روابط اجتماعی مطلوبی برقرار سازند. راهنمایی به معنای هدایت و ارشاد و اداره کردن به کار می رود و هدف آن عبارت است از آگاهی و بصیرت فرد در امور گوناگون که این شناخت موجب نیل به کمال و معرفت گردد. اهداف راهنمایی می تواند آنی و غایی باشد. هدف آنی، رفع مشکل فعلی فرد در زمینه های گوناگون امور زندگی است. و هدف نهایی، عبارت است از این که، فرد بتواند با دانش و کسب بینش، تصمیمات عاقلانه و هوشیاری بگیرد. راهنمایی انواع گوناگونی دارد از جمله، راهنمایی تحصیلی، حرفه ای، گروهی، سازش و انطباقی، فردی و اجتماعی. در این مقاله، به تعاریف مختلف راهنمایی، اهداف آنی و غایی، انواع گوناگون راهنمایی در ابعاد آن، اصول ارتباطات انسانی در راهنمایی، ضرورت راهنمایی در زندگی، راهنمایی و مشاوره تحصیلی، شغلی، مطالعه و یادگیری، و... پرداخته ایم. هدف از این مقاله بررسی نگرش ها نسبت به راهنمایی و مشاوره است.

واژگان کلیدی: مشاوره، راهنمایی، تصمیمات درست، هدایت

مقدمه

راهنمایی و مشاوره از جمله حرفه ها و مهارت هایی هست که انسان را در امور مختلف زندگی کمک می کند؛ به طور دقیق تر خواستیم بگویم، راهنمایی و مشاوره می تواند بسیار کمک کننده در جنبه های مختلف زندگی انسان از جمله تحصیلی، شغلی، خانوادگی و بهداشتی داشته باشد؛ تجربه کشور های مختلف این را نشان می دهند که فرایند راهنمایی و مشاوره تاثیر بسزایی در تعلیم و تربیت افراد در دوره های مختلف تحصیلی افراد دارد. در رابطه با ارتباط میان راهنمایی با مشاوره می توان گفت که راهنمایی از جمله فعالیت های تربیتی است و مشاوره به عنوان زیر مجموعه ای در درون راهنمایی قرار دارد؛ به زبان ساده تر، اگر راهنمایی را مثل یک دایره بزرگی فرض کنیم، مشاوره مثل دایره کوچکی است که در آن قرار دارد؛ اما با این وجود، مشاوره یکی از مهم ترین خدمات راهنمایی است. (احمد صافی، ۱۳۹۰) جوانانی که به ادامه تحصیلات دانشگاهی علاقه دارند دانشگاه ها در زمینه های متعدد با مشکلات گوناگون مواجه میشوند چنان که بطور مناسب در جهت پیشگیری و درمان مسائل آنان اقدام جدی به عمل نیاید، عواقب وخیمی به دنبال خواهد داشت (شفیع آبادی، ۱۹۹۵) بخصوص کسانی که تازه به آموزش عالی راه می یابند و از شهرها و روستاهای مختلف کشور وارد فضای فرهنگی گسترده و ویژه ای به نام دانشگاه میشوند و با مسائل جدیدی چون منزلت شده و در اجتماعی دانشجویان و استاد رشد و بلوغ جسمی واجتماعی، حضور توأم دختران و پسران در محیط آموزشی وجود دانشجویان دیگر با رشته های تحصیلی متفاوت و احتمالاً با تفاوت هایی در منزلت اجتماعی استقلال و دوری از، خانواده، خوابگاه دانشجویی یا زندگی در خانه های نا آشنا محدودیت های دانشگاه اندیشه های جوان و احتمالاً بلند پروازانه و بالاخره امیدهای تازه که همگی میتواند منجر به افت تحصیلی او گردد (شمس، ۲۰۰۶) راهنمایی و مشاوره ناکافی و نامناسب می تواند دانشجویان را در دستیابی به اهداف آموزشی و حرفه ای دچار مشکل و اختلال نماید. در حالی که مشاوره مناسب از طرف مراجع با صلاحیت می تواند منجر به حل مشکلات دانشجویان شده و حتی فرصت هایی برای رشد و تغییر الگوی رفتاری آنان فراهم نماید. علی رغم نیاز مشاوره متأسفانه، دانشجویان اساتید مشاور را به عنوان منبع مطمئن و مرجع رفع نیازهای خود در طی تحصیل نمی شناسند (حزای، ۲۰۰۰) شاید این مسأله به دلیل عدم شناخت اساتید از وظایف مشاوره ای و یا عدم وجود نگرش مثبت نسبت به امر مشاوره به عنوان یک وظیفه حرفه ای خود باشد در حالی که اثر مشاوره روی موفقیت تحصیلی دانشجویان در مطالعاتی نظیر ارزیابی رفتار حرفه ای و نقش مشاوره تحصیلی در مدرسه پزشکی حمایت دیده شده است (ون لویک، ۲۰۰۰) و خدمات مشاوره راهنمایی دانشجویان در طول دوره تحصیل آنها مسؤولیت مهمی در دانشگاه ها میباشد توافق عمومی در ارائه خدمات مشاوره و راهنمایی یک عامل مهم برای ارتقای آموزش دانشجویان و صلاحیت حرفه آنهاست و عدم ارائه خدمات مشاوره نه تنها بازخورد ضعیفی در تحصیل دانشجو دارد بلکه موجب نارضایتی نامنی سستی و استرس بیشتر در طول تحصیل دانشجو می شود. علاوه بر این ممکن است رسیدن به اهداف آموزشی و حرفه ای را به تأخیر بیندازد (حزای، ۲۰۰۳) استاد راهنما در دانشگاه معمولاً یک عضو هیأت علمی است که خدمات راهنمایی و مشاوره را با یک دعوت پذیرفته است و دانشجو را در مطابقت دادن علائق و توانایی هایش با برنامه آموزشی و ارزیابی متناوب از پیشرفتش در دانشگاه کمک می کند. استاد راهنما به عنوان یک هماهنگ کننده تجربیات یادگیری باید آگاهی و اطلاعات به روز در موضوعات مختلف برنامه های درسی راه و روش ثبت نام و خدمات، شخصی پزشکی و مشاوره ای داشته باشد. (دانشگاه تگزاس، ۲۰۰۱) یکی از لازمه هایی که باعث درک بهتر یک موضوع و توجه بهتر و همچنین توجه بیشتر به آن می شود، فهمیدن ضرورت و اهمیت آن موضوع است. در رابطه با راهنمایی و مشاوره هم همینطور است. ما تا با اهمیت و فایده ای که می تواند این موضوعات برای ما داشته باشد، آشنا نباشیم، تمامی صحبت هایی که تا اینجا کردیم، بیهوده بوده است. ما تا با نقش درخشانی که می تواند راهنمایی در زندگی ما ایفا کند و ما را در مسیر طلایی خاصمان حرکت بدهد، آشنا نباشیم، هر چه هم که درباره آن بگوئیم، فایده ای ندارد. از این رو در این بخش درباره فایده و اهمیت راهنمایی و مشاوره، گزیده ای از سخنان جناب آقای حسینی بیرجندی بیان می کنم که امیدوارم مفید واقع شود و شما را در درک بهتر موضوع راهنمایی و مشاوره کمک کند: راهنمایی کودکان و نوجوانان و بزرگسالان یک فراگرد بسیار مهم و استثنایی در حل مشکلات و معضلات این طبقات

سنی می باشد . ضرورت مشاوره و راهنمایی قبل از هر چیز دیگر، در رابطه با حرفه و شغل و مخصوصاً در نظام جدید آموزش و پرورش مطرح می باشد. چگونگی تجدید نظر و تغییر یک برنامه تربیتی مفید و سازنده و خلاق به عنوان یک اصل مسلم در جهت توسعه و پیشرفت فرهنگ و تمدن آشکار شده است . پیدایش انقلاب صنعتی در اروپا و انقلاب در تکنولوژی و فرستادن اقمار مصنوعی به فضا ، نیاز مراکز صنعتی به نیروهای ماهری که حداکثر کارایی و بازدهی را داشته باشند، همه و همه تغییر و تحول را در نظام آموزشی کشورها ضروری ساخته است. اینکه چرا باید برنامه های آموزش و پرورش تغییر و تحول یابند ، و همچنین عوامل پیدایش راهنمایی در آموزش و پرورش مربوط به عللی است که مهمترین آنها افزایش بی رویه ی جمعیت به ویژه جمعیت جوان کشورها و افزایش دانش آموزان و عدم تعادل در توزیع دانش آموزان در رشته ها و شاخه های تحصیلی ، ضرورت برقراری تعادل بین بازار کار و تربیت نیروی انسانی و افت تحصیلی می باشند. آیا با اضافه کردن چند درس یا ادغام نمودن دو یا چند ماده درسی و یا تغییر نام بعضی از مواد درسی می توان گفت که تغییر به وجود آمده است؟ پاسخ این سؤال منفی است . باید خاطر نشان ساخت که هرگونه اصلاح و تجدید نظر و یا تغییرات اساسی می باید از جمیع جهات مورد توجه قرار گیرد و نیز باید مشکلات آن را پیش بینی کرده ، راههای رسیدن به این هدفها را جستجو نموده و جهت اساسی آن را روشن ساخت. با توجه به همین نکات است که اهمیت و ضرورت مشاوره و راهنمایی به عنوان یک اصل مهم در جریان تعلیم و تربیت آشکار می گردد . مدرسه به عنوان یک نهاد اجتماعی باید متناسب با احتیاجات فردی و مقتضیات جامعه باشد . چون جوامع پیوسته در اثر عوامل مختلف (نظیر جنگ و نزاع ، بیماری، عوامل طبیعی ،انقلاب و غیره تغییر می یابند ،مدرسه هم به عنوان یک نهاد اجتماعی باید متناسب با تغییرات جامعه تحول یابد .مدارس باید با تحولات فرهنگی ، علمی و اجتماعی هماهنگ و همگام باشند و برای پیشرفت در این زمینه ها، متغیر و متحول گردند. (حسینی بیرجندی، ۱۳۹۷) فنون راهنمایی انواع مختلف دارد که هر یک در جای خود دارای اهمیت می باشد. نکته مهم آن است که در جریان راهنمایی باید از همه فنون استفاده شود و اطلاعات به دست آمده با هم مقایسه گردند تا نتایج معتبر و مطمئن تری به دست آید. فنون مذکور از لحاظ نتیجه به دست آمده به دو گروه تقسیم می شوند: فنونی که نتایج آنها عینی است و شامل آزمون های تراز شده می باشند و فنونی که نتایج آنها کم و بیش ذهنی است .نکته مهم این است که در مشاوره و راهنمایی باید از تکنیک های عینی و ذهنی هر دو استفاده شود: زیرا فنون تستی با این که ما را به نتایج مفید می رساند ولی شناخت دانش آموز تنها با این فنون نه ممکن است و نه ما را به نتایج مطلوب می رساند .لذا باید نتایج تست ها را با نتایج حاصل از تکنیک های

غیر تستی مقایسه کرد و بر اساس نتایج حاصل نسبت به راهنمایی دانش آموز اقدام نمود. ما حاصل کلام اینکه فنون و روش های راهنمایی و مشاوره دربرگیرنده جریان ها ، فعالیت ها ، اقدامات و مراحل است که بین نقطه آغاز و حصول اهداف قرار دارد.

روش تحقیق:

روش تحقیق این مقاله بصورت مروری است.

یافته ها:

هر فرد در زندگی و کار خویش همواره با مشکلات مادی، روحی و روانی مواجه است راهنمایی به معنای هدایت و ارشاد و اداره کردن به کار می رود و هدف آن آگاهی و بصیرت فرد در امور گوناگون که این شناخت موجب نیل به کمال و معرفت گردد. اهداف راهنمایی می تواند آنی و غایی باشد.

هدف آنی، رفع مشکل فعلی فرد در زمینه های گوناگون امور زندگانی است. و هدف نهایی، عبارت است از این که، فرد بتواند با دانش و کسب بینش تصمیمات عاقلانه و هوشیاری بگیرد ...

راهنمایی انواع گوناگونی دارد :

از جمله راهنمایی تحصیلی ، حرفه ایی گروهی سازش و انطباقی فردی و اجتماعی. در این مقاله، به تعاریف مختلف راهنمایی، اهداف آنی و غایی ، ضرورت راهنمایی در زندگی، راهنمایی و مشاوره تحصیلی، شغلی، ویژگی های اخلاقی یک فرد مشاور پرداخته ایم.

انسان تنها موجودی است که با هموعان خودبه تبادیل نظر می پردازد و برای شناخت و حل مشکلات خود با آنان مشورت و از راهنمایی آنان استفاده می کند .

راهنمایی و مشورت درطول زندگی آدمیان مطرح بوده و آنان با کسانی که مورد قبول و اعتمادشان بوده مشورت می کرده اند.

باتوسعه علوم انسانی و رشد علوم رفتاری به راهنمایی و مشاوره به عنوان شاخه ای مستقل از علوم رفتاری توجه شد. امروزه راهنمایی و مشاوره به صورت حرفه ای یاورانه برای کمک به افرادی است که در رشد ، سازگاری تصم گیری ، روابط خانوادگی ، مهارت های اجتماعی و شیوه ی زندگی مشکلاتی دارند و مشاوره به این افراد کمک می کند تا راه حل مناسبی برای مشکلات بیابند.

اهمیت مشاوره و مشورت در دین مقدس اسلام همیشه مورد توجه ائمه اطهار و بزرگان دین قرار گرفته است.

مشاوره و راهنمایی در فرایند زندگی و کار انسان از کاربرد بالایی برخوردار است.

هر فرد در زندگی و کار خویش همواره با مشکلات مادی، روحی و روانی مواجه است.

فایده آمدن بر مشکلات و رفع موانع از طریق تلاش وجدیت او همراه با تفکر و تحلیل درست از مسایل مبتلابه زندگی و کار و مشورت با اهل فن و تجربه و راهنمایی فرد مطمئن و دلسوز مقدر خواهد بود.

بنابر این، افزون بر تلاش فردی، شخص دیگری به عنوان مشاور نیز می تواند در حل مشکلات او کمک کند؛ شکی نیست که چنین شخصی باید از ویژگی ها و صفات درستی برخوردار باشد تا بتواند به عنوان مشاور موفق و مورد اطمینان در بخش های مختلف زندگانی انسان به فعالیت خویش بپردازد.

با بررسی تاریخی به این نتیجه می رسیم که پیامبران راستین به عنوان مشاوران و راهنمایان واقعی در طول تاریخ بشریت بوده اند. امروزه نیز به دلیل پیچیدگی جوامع بشری، افراد به نحوی با مشکلات روانی خود و یا کسانی که در ارتباط با آنان هستند، روبه رو هستند.

کودکان و نوجوانان از اخلاق و برخورد والدین در رنج هستند و والدین از ناسازگاری، طغیانگری، پر خاشگری و رفتارهای ناپهناجر کودکان و نوجوانان خود ناراحت و غم و اندوه به سر می برند.

در مدارس، دانش آموزان زیادی وجود دارند که کم و بیش دارای مشکلات روانی می باشند و معلمان و مدیران هر روز با رفتارهای نابهنجار آنان روبه رو هستند.

در خانواده ها بسیاری از همسران به دلیل مشکلات روانی خود، همسر و یا هر دو، از زندگی آرام و لذت بخشی برخوردار نیستند و زمینه ناراحتی های فرزندان را نیز فراهم می سازد (کاردان، ۱۳۸۲).

بنابراین، هر شخصی در ابعاد گوناگون زندگی فردی احتیاج به مشاوره و راهنمایی دارد. از این رو، در این مقاله نکاتی پیرامون مشاوره و راهنمایی، انواع، اهداف و روش های آن در زندگی مورد بحث قرار گرفته است.

راهنمایی که معنی لغوی آن، هدایت، ارشاد و اداره کردن است، مفهومی گسترده دارد؛ پند و اندرز، مطالعه کتاب، جدول، مقاله و یا گوش دادن به یک سخنرانی خطابه را شامل می شود.

راهنمایی بصیرت فرد را در زمینه ای افزایش می دهد و موجب شناخت فرد و نیل به درجات بالاتر از کمال و معرفت می گردد (شفیع آبادی، ۱۳۹۰)

راهنمایی، کمک و یاری منظمی است به فرد، برای این که استعداد های خود را در یابد، حالات خویش را منظم و متعادل سازد، قادر به حل مسایل و مشکلات خود شود، بتواند تصمیم بگیرد، کار و شغل مناسب برای خود پیدا کند، برای رقابت آزاد پسندیده تربیت شود، شایستگی و شرایطی را دارا گردد تا بتواند به بهترین وجه ممکن رشد یافته، به کمال برسد.

راهنمایی شاگرد بدین منظور است که او بتواند افکار و تصورات واقعی درباره خود و در باب امکانات و موقعیت هایی که برای وی در دنیا وجود دارد به دست آورد و کمک شود تا هدف های واقعی و با ارزشی برای خود طرح ریزی کند و با خود رهبری، در راه نیل به اهداف خود پیش رود.

در این معنی، راهنمایی عملی است که او دریابد، چگونه آدمی است، چه می کند، بر او چه خواهدگذشت، چه خواهدشد (اردبیلی، ۱۳۸۱)

اهداف راهنمایی و مشاور

راهنمایی دارای دو هدف عمده است یکی هدف آنی و نزدیک و دیگری، هدف غایی و نهایی هدف نزدیک راهنمایی، یاری کردن فرد است در حل مسایل زندگی و رفع مشکلات مادی و خانوادگی، انتخاب رشته تحصیلی، شغل و غیره در همه این موارد، راهنمایی با توجه به اوضاع و احوال مدرسه، جامعه، خصوصیات و کیفیات فرد به کمک و یاری شخص می پردازد.

درواقع، در این مرحله، راهنمایی پیشگیری و علاج واقعه قبل از وقوع است؛ زیرا با شناخت فرد و آشنا ساختن او به فرصت هامناسب و موقعیت ها، موارد موفقیت یا عدم موفقیت را برایش روشن می سازد و مانع می شود که مساعی وقت، سرمایه مادی و معنوی خود را در راهی ناشناخته صرف کند

هدف از مشاوره، شناخت توانایی ها و استعداد های بدنی، روانی، عاطفی، عقلی، اجتماعی، اخلاقی افراد و کمک به رشد همه جانبه آنها و پیشگیری از ابتلای آنان به مشکلات روانی است.

مشاوره و کارشناسان روان درمانی سعی می کنند، چگونگی زندگی مفید و خالی از مشکل را به افراد بیاموزد و از آنان شخصیتی بسازد که بتواند به خوبی با خود، دیگران و محیط، تعامل نموده و به هدف های عالی تعلیم و تربیت و به حیات و زندگی واقعی نایل

شوند راجرز معتقد است که هدف اصلی اکثر حرف های یاری دهنده، که مشاوره و راهنمایی هم جزء آن است، این است که رشد شخصی را افزایش دهند و رشد روانی فرد را به جانب یک بلوغ اجتماعی تعالی بخشند (قاضی، ۱۳۶۶)

ضرورت راهنمایی در زندگی

نیاز انسان به راهنمایی و مشورت با دیگران در تصمیم گیری، انتخاب و به کار گیری راه حل های مناسب در زندگی، بر کسی پوشیده نیست.

به خصوص در سنینی که فرد تاچار به انجام انتخاب های مهمی است.

مسئله چنین مشاوره ها و راهنمایی های کمک شایان توجهی در اقدامات درست و مناسب او خواهد داشت و از خطا رفتن راه ها و تصمیمات انتخابی جلوگیری خواهد نمود. بیشتر عدم موفقیت ها، شکست و در نیمه راه ماندن ها، ناشی از عدم داشتن اطلاعات کافی در زمینه موضوع و انجام انتخاب های نادرست است.

از این رو، چنانچه انجام مشاوره در زمینه های مختلف، مثل مشاوره ازدواج، مشاوره در شرایط بحرانی، مشاوره شغلی و غیره اهمیت دارد، در زمینه تحصیلی نیز حایز اهمیت فراوان است (حسینی، ۱۳۷۱)

انواع راهنمایی و مشاور

راهنمایی و مشاوره در عرصه های گوناگون، به تناسب نوع مشکلات فرد، مطرح می شود. در ذیل به چند نمونه اشاره می شود

۱- راهنمایی تحصیلی

هدف از این نوع راهنمایی، کمک کردن به دانش آموز و دانشجو در انتخاب دروس یا رشته های تحصیلی، اطلاع از مقررات مدرسه، دانشگاه، آگاهی از مقررات امتحانی، بر طرف کردن مشکلات درسی و هر مسئله و مشکلی که ممکن است در کلاس درس و یا محیط تحصیلی برای دانش آموز و یا دانشجو پیش آید.

۲- راهنمایی حرفه ای

این نوع مشاوره در زمینه انتخاب شغل، حرفه و کار کاربرد دارد. بدیهی است افراد را باید به مشاغل هدایت کرد که استعداد و سوابق و تجارب لازم را برای آن داشته باشد. جنبه دیگر هدایت حرفه ای، آگاه کردن افراد از امکانات و موقعیت های شغلی در دنیای اوست (حسینی، ۱۳۷۱)

۳- راهنمایی گروهی

این نوع مشاوره، به ارشاد گروهی کسانی می پردازد که مشکلات مشابه دارند. مانند آگاه کردن آنان از مقررات بهداشتی مقررات آیین نامه های امتحانی، رعایت اصول ایمنی، تشکیل کنفرانس های عمومی، به منظور اطلاع شاگردان از امکانات تحصیلی و شغلی آینده اشاره دارد.

۴- راهنمایی سازشی یا انطباقی

در این روش، راهنما به سازش و منطبق کردن فرد با خویشتن، دوستان، اطرافیان و یا محیط می پردازد راهنمایی سازشی گاهی بسیار آسان است؛ نظیر آشنا کردن فرد با موقعیت ها و فرصت هایی که برای او هست و گاه بسیار مشکل و سخت. چه بسا برخی افراد به علل گوناگون روانی، مادی، خانوادگی و نظایر آنها نمی توانند با محیط یا خانواده و دوستان خود سازش پیدا کنند.

بدیهی است تشخیص این نوع مشکل، امری است دقیق و دشوار و احتیاج به اطلاع کافی از فنون روان شناختی و مخاطب شناسی دارد.

گاهی نیز سازش دادن از عهده راهنما خارج است.

در این صورت، راهنما باید از افراد متخصص و روان پزشکان کمک بگیرد و یا فرد را به مراکزی که برای این نوع بیماری روانی وجود دارد، ارجاع دهد.

۵- راهنمایی فردی

این شیوه اختصاص به ارشاد و هدایت در مسایل فردی و مشکلات شخصی دارد. نظیر مشکلات مادی، خانوادگی، سازگارساختن فرد با دوستان و همکلاسان و غیره اشاره دارد.

۶- مشاوره اجتماعی

راهنمایی و مشاوره در این بخش به مسایل اجتماعی اختصاص دارد.

افراد و اشخاص، اعم از دانش آموز یا کارمند، کاسب، تاجر غیره می توانند هنگام گرفتاری ها و مشکلات اجتماعی، به مراکزی که اختصاص به این نوع مشاوره ها دارد، مراجعه کنند با افراد متبحر و متخصص، که در این مراکز به کار اشتغال دارند، به مشورت بپردازد (حسینی، ۱۳۷۱)

ویژگی های یک فرد مشاور

از آنجاکه وظایف مشاوران و راهنمایان، متنوع و متعدد است امکان دارد که دگرگونیهای شخصیت مشاوران در جریان اعمال آن خصوصیات را می توان علاقه ی ذاتی در درک مردم، دوست داشتن ، ووظایف گوناگون ویا حتی در عملی واحد مؤ ثر افت واحترام به آنان ، ثبات عاطفی ، رازداری، رشد فکری، داشتن قوه تمیز ، عقل سلیم ، بردباری، خوش خلقی، خوشرویی خوشرفتاری حس

ملاطفت و مهربانی بادیگران، دارا بودن وضع ظاهری قابل قبول و قابل احترام، داشتن صداقت و صمیمیت و اخلاص در کارها، احترام به خویشتن و سعی در پیشرفت و رسیدن به حد کمال دانست (اردبیلی، ۱۳۸۲، ص ۲۹۲)

خصوصیات و صفات مشاور می تواند در ابعاد شناختی، عاطفی، جسمانی و اخلاقی مطرح باشد مجال بررسی کامل آن نیست در اینجا ویژگی های اخلاقی مشاور بررسی خواهد شد.

۱- رازداری

یکی از صفاتی که مشاور باید برخوردار باشد رازداری یا امانت داری است. امین بودن در هر کاری باعث اعتماد دیگران می شود. این امر مهم در تمام فرایند زندگانی انسان از اهمیت ویژه ی برخوردار است . در امور مشاوره نیز تا مراجع اطمینان کامل از مشاور پیدا کنند رازهای درونی و رفتار های پنهان خود را آشکار نمی کند؛ چراکه ممکن است به واسطه ای افشاگری سرنوشت حیات او تغییر کند.

براین اساس لازم است مشاور از ویژگی امانت داری برخوردار باشد و تلاش نماید تا آن را تحت هر شرایط افزایش دهد.

امام علی (ع) می فرماید: (أَلَكْتَمَان مَلَک النجوى) ؛ رازداری پایه زیربنای راز سپردن است. (آمدی غرر الحکم، حدیث ۱۶، ۴۰۹) پیامبر اسلام نیز می فرماید: (أَلْمَسْتَشَار مَوْثَمَن فَاِنْ شَاءَ اِشَار وَاِنْ شَاءَ سَكَت فَاِنْ اِشَار فَلَیْشَر بَمَا لَوْنَزَلَ بِهِ فَعَلَهُ) ؛ کسی که با مشورت کنند امانت دار است اگر خواهد رأی دهد و اگر خواهد خاموش ماند و اگر رأی داد همان گوید که اگر خود او بود می کرد.

همان، حدیث ۳۰۹۴، به نقل از مشاوره و راهنمایی در تعلیم و تربیت اسلامی، (سید مهدی حسینی)

راز داری از ویژگی شخصیتی مشاور است که در مقام و جایگاه خود از اهمیت حیاتی برخوردار است. (حسینی بیرجندی، ۱۳۷۵، ص ۴۷) برای اینکه مشاوره حداکثر تأثیر گذاری را داشته واز کارایی لازم برخوردار باشد، مراجع باید نسبت به این موضوع اطمینان خاطر پیدا کنند که هرآنچه را به مشاور می گوید در نهایت راز داری به آن برخورد خواهد شد در این صورت است که به راحتی و با کمال آزادی همراه با مشاور به کشف تاریکترین و محرمانه ترین زوایای عقاید و افکارش بپردازد.

براین اساس (مشاور با ایجاد اطمینان در یک محیط دور از هرگونه نگرانی موجب می شود تا مراجع در بیان احساس و نظریات و نگرشهای خود، احساس آزادی کند.) (کوشا فر، ۱۳۸۵، ص ۷۸)

بنا براین یکی از ویژگی مهم اخلاقی، امانت داری برای مشاور است که او نباید تحت هیچ شرایطی افشا کند مگر ضرورت اقتضا کند لذا اسرار مراجع را مگر در مواردی که خود کشی و یا خطری در میان باشد آنهم در صورتی که در میان گذاشتن راز با افراد مورد نظر به رفع خطر کمک کند، نمی تواند افشا کند. (حسینی بیرجندی، ۱۳۷۵، ص ۶۸)

۲- مسؤلیت پذیری

احساس مسؤلیت برای هر فردی در برابر مردم و جامعه اش یک امر پسندیده و درستی است.

مشاور نیز با این اعتقاد و وظایف خود را انجام دهد که او در مقابل مراجعان خود مسؤلیت دارد و چنانچه این کارش تضاد با فعالیت دیگری او داشته باشد و ضرر و زیان با دیگران و خودش نداشته باشد از نظر اخلاقی اولویت با مراجع است.

غالباً مشاوران دچار تضاد میان مسؤلیتهای خود با مراجع، و سازمانی که در آن کار می کنند و یا اجتماع، می شوند. اینک کدام یک از مسؤلیتهای مقدم تر است باید با سرپرست خود مشورت نمود ولی به طور معمول مسؤلیت مشاور در قبال مراجع اولویت دارد.

از نظر اخلاقی درست نیست، مراجعی را که به منظور کمک محرمانه نزد شما آمده است و یک نوع قرار داد ضمنی و اخلاقی با او دارد، او را رها کنید

مشاور در محیط گوناگون کاری خود، مسؤلیت مهمی در مقابل دیگران دارد و اگر در محیط مدرسه است متوجه این مساله باشد که دانش آموزان در آینده نه چندان دور وارد جامعه می شوند و مشاوران مسؤلیت دارند تا ارزشهای اخلاقی، و روابط سازنده آنان را در محیط های اجتماعی، خانواده گی، همسالان و همچنین انتخاب رشته های مورد نیاز آنها را از طریق هدایت و مشاوره ی درست آموزش دهند تا آنان دارای شایستگی اخلاقی، لیاقت علمی و مناسبات متقابل در میان مردم گردند.

۳- احترام به مراجع

با توجه به تماس مستقیم و درونی مشاور و مراجع، رابطه حسنه باید بین هر دو طرف برقرار شود در این جا مشاور، مراجع را آن چنان که هست پذیرا می شود و شخصیت او در این محیط مورد احترام و قابل تکریم است، پیش داوری و قضاوت عجولانه در آن نیست، چراکه ممکن است جلسات مشاوره ای در صورت لزوم تکرار شود (کوشافر، ۷۲-۷۱، ۱۳۸۵)

مشاور اعتماد به ارزشهای انسانی و علاقه و حساسیت به عواطف و واکنش دیگران داشته باشد و به کسانی که به او نیاز دارند بی ریا و صادقانه کمک کند (همان منبع، ص ۶۴) صرف نظر از اینکه مراجع چه کسی است یا رفتار او چگونه است، او برای کمک نزد مشاور می آید و شایسته است با او مانند انسان ارزشمندی رفتار گردد.

تمام دیدگاههایی مشاوره ای در این زمینه اتفاق دارند که مشاوره یک رابطه یاری دهنده است که نیایزه تفاهم متقابل دارد.

بدون احترام، پذیرش همدلی امکان ایجاد رابطه مشاوره ای بسیار محدود می شود (نیکزاد و مهرآرا، ۱۳۷۸، ص ۱۸۷) در مقام ارتباط مؤثر مبدا احترام شخصی، شغلی، خانوادگی و اجتماعی مراجع مورد غفلت قرار گیرد چنانچه شأن او به مخاطره افتد، طبیعی ترین واکنش وی بی اعتمادی او نسبت به مشاور و مشاوره خواهد بود دانشمندان درباره ای فلسفه ی اخلاق نظرات مختلف دارند:

نیکو بودن، ناپسند بودن هر رفتار و صفات اخلاقی، مطلق یا نسبی بودن آن تغییرات که تحت شرایط فرهنگی و اجتماعی به وجود می آید ارزشی که هر جامعه به آن می دهد، دیدگاه ها و نظریات متفاوت وجود دارند. مجال بررسی این گونه موضوعات نیست. آنچه در مشاور لازم است این است که در نحوه ی تعامل، گفتگو و پذیرش مراجع نهایت برخورد مناسب داشته باشد. در فرایند مشاوره، مشاور باید رابطه حسنه را مقدم به ارائه اطلاعات بداند، برای آنکه درک و تعامل بیشتر بین او و مراجع به وجود آید به همین جهت اطلاعات تحصیلی و شغلی به طور سریع ارائه نگردد بهتر است، به مراجع فرصت داده شود تا نظریاتش را بیان کند (شفیع آبادی، ۱۳۸۵، ص ۱۲۸)

بنا بر این برای مشاور لازم است که احساس تمیز و تشخیص ارزشهای اخلاقی و حسن ملاحظت و مهربانی و حسن خلق در برخورد با دیگران داشته باشد (اردبیلی، ۱۳، ص ۲۹۴) مشاور از جانب خود بکوشد آنچه را لازمه پذیرایی خوب بودن است ایجاد کرد و یا به کار گیرد، نتیجه این رفتار خوب این خواهد بود که مراجع نیز متقابلا حس پذیرایی خوب بودن را نسبت به مشاور ابراز می دارد (رهنمایی، ۱۳۸۴، ص ۱۱۳)

مشاهده

مشاهده از مهم ترین فنون شناخت کودک و پایه روش های ارزیابی غیر تستی به شمار می رود. معلمان و مشاوران از این راه می توانند علایق، خصوصیات شخصیتی و رفتاری دانش آموز را درک و استعداد های ویژه او را دریابند. مشاهده دقیق رفتار دانش آموزان از وظایف مهم معلم است. کسب مهارت در این مورد احتیاج به تمرین دارد و باید دانش آموزان را در شرایط مختلف و طبیعی مورد مشاهده قرار داد. موقعیت، زمان و محل مشاهده مهم است. دانش آموزی که تنها است رفتارش با دانش آموزی که در گروه فعالیت دارد متفاوت است همچنین رفتار دانش آموز در کلاس با رفتار وی در کوچه تفاوت دارد. از این نظر باید دانش آموزان را در ساعات متفاوت روز و در موقعیت ها و محل های مختلف مورد مشاهده قرار داد تا نتایج مشاهدات نمونه کاملی از رفتار آنان را مشخص سازد. مشاهده احتیاج به طرح ریزی و فکر منظم دارد و باید بر اساس اصول مشخص و روش های معینی انجام گیرد و این کار از

هر معلم متوسط، تازه کار و تعلیم ندیده ساخته نیست. یکی از فواید مشاهده این است که انسان علاقه مند به مطالعه در رفتار انسانی و کنجکاوی بررسی رفتار می شود. ولی اگر مشاهده با توجه به اصول مربوط انجام نگیرد ممکن است نه تنها مفید فایده نباشد بلکه باعث گمراهی و زیان گردد.

واقعہ نویسی

مشاهداتی که درباره رفتار دانش آموزان انجام می گیرد کلاً یادداشت نمی شوند. معمولاً مواردی از رفتار دانش آموزان که نمونه هایی از رفتار بارز یا واقعہ مهم زندگی آنان می باشد و یا رویدادهایی است که دانش آموز در آن نقشی دارد و خصوصیات شخصیتی وی را آشکار می سازد، ثبت می شود. این عمل را واقعہ نویسی نامند. «واقعہ نویسی عبارت است از توصیف عینی رفتار دانش آموز در یک موقعیت خاص محیطی، تفسیری از رفتار به وسیله مشاهده کننده ای که آن را ثبت کرده است و توصیه ای برای انجام عمل آینده مبتنی بر واقعہ و تفسیر آن». بنابراین مشاهده در عمل به واقع نویسی منتهی می شود. واقع نویسی از سال ۱۹۴۰ به عنوان یکی از تکنیک های شناخت دانش آموز مورد توجه قرار گرفته است.

مقیاس درجه بندی

یکی از فنون شناخت دانش آموز که متکی بر مشاهده می باشد، مقیاس درجه بندی است. در مقیاس درجه بندی خصوصیات رفتاری مشاهده شده در فرد مورد قضاوت قرار گرفته تعیین می شود که چگونه و به چه میزان در وی وجود دارد. این روش بیشتر در مورد خصایصی که از طریق رفتارهای محسوس تشخیص آنها امکان پذیر است، مورد استفاده قرار می گیرد. بنابراین مشاهده به واقعی نویسی و سرانجام به مقیاس درجه بندی منتهی می شود. در حال حاضر مقیاس درجه بندی نه تنها در راهنمایی و تعلیم و ترتیب بلکه در ارتش، امور استخدامی و ارتقای کارمندان و امور وضعی نیز نقش مهمی به عهده دارد.

پرسشنامه، شرح حال نویسی و فهرست مطابقه (چک لیست)

با اینکه پرسشنامه و فهرست مطابقه معمولاً به وسیله دانش آموز تنظیم می شود ولی می توان با استفاده از این فنون از افراد دیگر نظیر معلم، والدین و سایر کسانی که با دانش آموز سروکار دارند نیز اطلاعاتی کسب کرد. فن شرح حال نویسی تنها به وسیله دانش آموز انجام داده می شود و از این طریق اطلاعاتی مربوط به گذشته، حال و آینده وی در اختیار مشاور قرار می گیرد.

پرسشنامه

یکی از شیوه های رایج که به منظور گردآوری اطلاعات به کار می رود روش پرسشنامه است. در پرسشنامه سؤالاتی مطرح می گردد و از دانش آموز خواسته می شود که به پاسخگویی مبادرت و یا از بین پاسخ های پیشنهادی، انتخاب مورد نظر خود را مشخص کند. از طریق پرسشنامه معمولاً اطلاعاتی در زمینه امور خانوادگی، محیط زندگی، بهداشت، فعالیت ها، صرف اوقات فراغت، عادات مطالعه، طرح ریزی های تحصیلی و شغلی دانش آموز و نظایر آن کسب می شود. پرسشنامه بهترین وسیله برای جمع آوری اطلاعات فوری است و معمولاً در مورد دانش آموزان تازه وارد و یا به منظور تکمیل اطلاعات به کار می رود. قبل از تنظیم پرسشنامه باید هدف کاربرد پرسشنامه و افرادی که اطلاعات در اختیار آنان قرار می گیرد، برای دانش آموزان روشن شود. در پرسشنامه باید سؤالاتی مطرح شود که جواب دهنده به آن احاطه کافی داشته باشد و خاطر نشان شود که چون هدف، شناخت و کمک دانش آموز می باشد با نهایت دقت پاسخ گوید و چنانچه در مواردی نخواهد یا نتواند از دادن جواب خودداری کند.

شرح حال نویسی

یکی از فنون که می تواند ما را در مطالعه زندگی و شناخت بهتر فرد کمک کند، شرح حال نویسی است. شرح حال نویسی گزارشی است که فرد درباره زندگی خود به طور کتبی می دهد. این گزارش ممکن است مربوط به گذشته، حال یا آینده باشد. درباره گذشته مثل تجربیات دوران طفولیت یا دوران دبستانی، در مورد حال مانند مطالبی مربوط به علایق و خصوصیات دانش آموز، راجع به آینده مثل طرح ریزی های شغلی. یکی از خصوصیات شرح حال نویسی آن است که فرد در مورد خود به تفکر و بررسی می پردازد

و در خودشناسی یاری می شود. ضمناً اطلاعاتی که از طریق شرح حال نویسی به دست می آید می تواند بهتر از سایر فنون ما را در شناخت حالات عاطفی و نگرشها و سایر خصوصیات شخصی دانش آموز کمک کند. در شرح حال نویسی ها دانش آموزان مطالبی در مورد وضع فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی و یا خاطرات مدرسه ای خود می نویسند. گاهی اوقات دانش آموزان به نوشتن نامه هایی به مشاوران خود مبادرت می نمایند و در این نامه ها راجع به خود مطالبی مطرح می سازند. این گونه نامه ها را می توان یک نوع شرح حال نویسی محسوب کرد.

مصاحبه

یکی از مهم ترین فنون مشاوره و راهنمایی مصاحبه است. مصاحبه رابطه حضوری مشاور و مراجع است که برای نیل به هدفی معین انجام می شود. مصاحبه معمولاً بین دو نفر و گاه میان تعدادی زیادی از افراد صورت می گیرد. فرق مهم مکالمات روزمره و صحبت های معمولی با مصاحبه این است که در مصاحبه هدفی در نظر است و حال آنکه در مکالمات معمولی ممکن است هدفی خاص و نظمی معین وجود نداشته باشد. همچنین در مصاحبه باید مصاحبه کننده و مصاحبه شونده در جلسه ای با هم روبه رو شوند و به علاوه یکی در دیگری تأثیر بگذارد و متقابلاً تأثیر پذیرد.

نتیجه گیری

به نظر می رسد مشاوران به دلایل مختلف، هنوز از نقش مشاور و مشاوره آگاهی کافی ندارند. همین موضوع احتمالاً به عدم اعتماد به نفس آنان در کارشان دامن می زند. یافته های این مطالعه، نشانگر اعتماد به نفس ضعیف مشاوران شرکت کننده در گروه ها بود. شغل های قبلی برخی از مشاوران (مثلاً مربی امور تربیتی یا پرورشی) از جمله موانع شکل گیری درست حرفه مشاوره در مدارس است. در واقع، فردی که برای چند سالدر یک حرفه کار کرده است، در موقعیت جدید نیز تمایل دارد که چون گذشته رفتار کند. این تمایل که تحت تاثیر ((عادت)) ها قرار دارد هنگامی مشکل زا می شود که رویکرد حرفه جدید با رویکرد حرفه قدیم کاملاً متفاوت باشد. چنین تمایلی در رفتار و رویکرد برخی از مشاوران که قبلاً مربی امور تربیتی یا پرورشی بوده اند، دیده می شود. از مسایل دیگر در این زمینه، غیرحرفه ای عمل کردن مشاوران مدارس است. اگر تکنیک های مشاوره روان شناختی جای خود را به پند و اندرز و موعظه بدهند، هم از اثرمندی حرفه کاسته می شود و هم ارزش کار مشاور در دید مراجع افت می کند که به نوبه خود نگرش نامناسبی در محیط ایجاد می کند.

امروزه مشاوره و راهنمایی نقش اساسی در زندگانی انسان دارد؛ صفات و ویژگی های اخلاقی مشاور، تکمیل کننده ی فرایند مشاوره است.

مشاوره و راهنمایی در فرایند زندگی و کار انسان از کاربرد بالایی برخوردار است. هر فرد در زندگی و کار خویش همواره با مشکلات مادی، روحی و روانی مواجه است.

فایده آمدن بر مشکلات و رفع موانع از طریق تلاش وجدیت او همراه با تفکر و تحلیل درست از مسایل مبتلابه زندگی و کار و مشورت با اهل فن و تجربه و راهنمایی فرد مطمئن و دلسوز مقدور خواهد بود.

مشاوره پیشگیرانه سلامت روان در حقیقت مبتنی بر روابطه حسنه متقابل مشاوره ایی و توجه مثبت نامشروط، بستری را فراهم می نماید که فرد در یک تعامل پویای متقابل با خود و محیطش قرار گرفته که زمینه درک آگاهانه خویش در حالات و شرایط مختلف را بدست می آورد.

منابع

- صافی، احمد (۱۳۹۰)، اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در دوره های تحصیلی. تهران: انتشارات رشد.
حسینی بیرجندی، سید مهدی (۱۳۹۷). راهنمایی و مشاوره تحصیلی. انتشارات رشد: تهران.
اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش، تهران، انتشارات بعثت اردبیلی، یوسف (۱۳۸۱)
آمدی، عبدالواحد، غرالحکم، ج ۱، مترجم: محمد علی انصاری، چاپ تهران بی تا.
اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش، تهران، بعثت، چاپ هشتم اردبیلی، یوسف (۱۳۸۱)
مشاوره و راهنمایی در تعلیم و تربیت اسلامی، تهران، انتشارات امیر کبیر حسینی بیرجندی، سید مهدی، (۱۳۷۵)
راهنمایی و مشاوره تحصیلی و شغلی، سمت، تهران چاپ ششم شفیع آبادی، عبدالله، (۱۳۸۵)
زمینه مشاوره و راهنمایی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هشتم قاضی، قاسم، (۱۳۸۳)
راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش، تبریز، آیدین، چاپ چهارم کوشافر، علی اصغر، (۱۳۸۵)
زمینه مشاوره و راهنمایی در تعلیم و تربیت، تهران، کیهان، چاپ پنجم، نیکزاد، محمود و، مهر آراء، علی اکبر (۱۳۷۸)
حسینی بیرجندی، سید مهدی (۱۳۷۱) اصول و روش های راهنمایی و مشاوره، تهران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، چاپ پنجم. حسینی بیرجندی، سید مهدی (۱۳۷۱)
- اصول راهنمایی در آموزش و پرورش، ترجمه علی محمد کاردان، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم.
فنون و روش های مشاوره، تهران، نشر ترمه شفیع آبادی، عبدالله (۱۳۹۰)
اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در دوره های تحصیلی، تهران: انتشارات مهرگان. صافی پور، علی رضا (۱۳۵۰)
زمینه مشاوره و راهنمایی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران قاضی، قاسم (۱۳۶۶)

Shafiabadi A. [Moshkelat daneshjoyan va zarorate taasis marakez moshavereh dar daneshgah]. Pajohesh dar Masael Talim va Tarbiat 1995 Spring; (4): 105. Persian.

Shams B, Garakyaraghi M, Ebrahimi A, Avizgan M, Gyahchin A. [The Problems of educational period and the proper reference for solving them: medical students' viewpoints in Isfahan University of Medical Sciences]. Iranian Journal of Medical Education 2006; (6)2: 63-9. Persian .

Hazavei MM, Fathi Y. [Student's satisfaction from academic guidance and consultation at Hamadan University of Medical Sciences]. Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences and Health Services 2000; 2(8): 56. Persian.

van Luik SJ, Smeets JG, Wolfhagen I, Perquin M L. Assessing professional behaviour and the role of academic advice at the Maastricht Medical School. Med Teacher 2000 Mar; 22(2): 168-72. 6. Hazavehei MM. [The effect of an educational program based on the PRECEDE Model on the level of academic consultants' ability and students' satisfaction]. Journal of Medical Education 2003; 3(2): 85-9. Persian .

The university of Texas. The faculty advisor's role. [2001 Agu 18].